

ОЦІНКА СТІЙКОСТІ УКРАЇНСЬКИХ БАНКІВ

ASSESSMENT OF THE STABILITY OF UKRAINIAN BANKS

У статті досліджено стан банківського сектору України. Вона присвячена актуальним питанням оцінки стійкості українських банківських установ. На сьогодні оцінка стійкості українських банків є одним з пріоритетних завдань як для банківських установ, так і для державних органів. Підходи, що використовуються сьогодні, до оцінки стійкості банківських установ відрізняються за складом чинників, які враховуються, показниками, які характеризують складові стійкості, допустимими значеннями цих показників тощо. Зарубіжний досвід щодо застосування певних механізмів і методів до оцінки стійкості банків не завжди є прийнятним у вітчизняних умовах та потребує певного коригування. У зв'язку з цим, на сьогодні, особливої актуальності набуває вирішення питань щодо розробки і впровадження ефективної системи оцінки стійкості банків та банківської системи в цілому в контексті інтеграції української економіки в світову спільноту.

Ключові слова: банк, банківська система, стійкість, чинники, ризики.

The article is devoted to topical issues of assessing the stability of Ukrainian banking institutions. The stability of the banking system of Ukraine directly depends on the stability of each individual banking institution and their ability to constantly develop dynamically, and this, in turn, is determined by the macroeconomic stability of the state and the development of the market infrastructure, which is ensured by the mandatory observance of the basic corporate principles of the organization and conduct of banking activities, which are formed in the banking system with the active participation of the National Bank of Ukraine and commercial banks. The military aggression of the Russian Federation in Ukraine, the instability of the international financial sector and the unfavorable development of global economic processes have a significant impact on the state and confidence of participants in the Ukrainian banking sector, and as a result, on the stability of Ukrainian banking institutions. The deterioration of the stability of Ukrainian banks is connected with a number of problematic issues, namely: distrust of banking institutions of their clients; rather high credit risks caused by the imperfect structure of the Ukrainian economy; a significant increase in factors that affect the profile of banking risks. In general, the changes that have been taking place in the economy of Ukraine recently have a rather drastic impact on the pace and directions of development of the Ukrainian banking system. It is quite clear that today the assessment of the stability of Ukrainian banks is one of the priority tasks for both banking institutions and state bodies. The approaches used today to assess the stability of banking institutions differ in the composition of factors that are taken into account, the indicators that characterize the components of stability, the permissible values of these indicators, etc. Foreign experience regarding the application of certain mechanisms and methods to assess the stability of banking institutions is not always acceptable in domestic conditions and needs some adjustment. In this regard, in modern conditions, the solution of problematic issues regarding the development and implementation of an effective system for assessing the stability of Ukrainian banks and the banking system as a whole in the context of the integration of the Ukrainian economy into the world economy is of particular relevance.

Key words: bank, banking system, stability, factors, risks.

УДК 336.71

DOI: <https://doi.org/10.32782/infrastructure76-12>

Тищенко В.В.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри фінансів
і банківської справи,
Східноукраїнський національний
університет ім. В. Даля

Тищенко О.І.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри фінансів
і банківської справи,
Східноукраїнський національний
університет ім. В. Даля

Tyshchenko Volodymyr

Volodymyr Dahl East Ukrainian University

Tyshchenko Olena

Volodymyr Dahl East Ukrainian University

Постановка проблеми. Військова агресія РФ в Україні, нестабільність міжнародного фінансового сектору та несприятливий розвиток світових економічних процесів має значний вплив на стан та довіру учасників українського банківського сектору, і як наслідок, на стійкість українських банківських установ. Погіршення стану стійкості українських банків пов'язане низкою проблемних питань, а саме: недовірою до банківських установ їх клієнтів; доволі високими кредитними ризиками, що обумовлені недосконалою структурою української економіки; значним збільшенням чинників, які впливають на профіль банківських ризиків.

Загалом ті зміни, які відбуваються в економіці України останнім часом, мають доволі кардинальний вплив на темпи і напрямки розвитку української банківської системи. Цілком зрозуміло, що на сьогодні оцінка стійкості українських банків є одним з пріоритетних завдань як для банківських установ, так і для державних органів. Підходи, що використовуються сьогодні, до оцінки стійкості банківських установ відрізняються за складом чинників, які враховуються, показниками, які

характеризують складові стійкості, допустимими значеннями цих показників тощо.

Зарубіжний досвід щодо застосування певних механізмів і методів до оцінки стійкості банківських установ не завжди є прийнятним у вітчизняних умовах та потребує певного коригування. У зв'язку з цим, в сучасних умовах, особливої актуальності набувають вирішення проблемних питань щодо розробки і впровадження ефективної системи оцінки стійкості українських банків та банківської системи в цілому в контексті інтеграції української економіки в світове господарство.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблемними питаннями щодо оцінки стійкості банківських установ займаються багато провідних закордонних та вітчизняних авторів. Серед закордонних фахівців, які розробляють цю тематику, можна назвати наступних вчених: К.Дж. Барлтроп, Е. Гілл, Д.С. Кидуелл, Д. МакНотон, Е. Рід, П. Роуз, Дж.Ф. Сінкі та ін., а серед вітчизняних фахівців слід виділити праці В. Вітлінського, О. Вовчак, А. Герасимовича, В. Коваленко, А. Пересади, Л. Примостки, М. Савлука, І. Сала, Т. Смовженко, О. Трідіда, О. Шевцової та інших.

Аналіз більшості досліджень щодо оцінки стійкості банківських установ дозволяє констатувати, що розвиток ринку банківських послуг відбувається дуже динамічно і постійно з'являються нові загрози та ризики для стабільності банківської системи, при цьому, питання стійкості функціонування українських банківських установ набувають особливого значення.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз чинників, які мають суттєвий вплив на стійкість українських банків, визначення їх ролі та пріоритетності щодо вагомості такого впливу, а також вдосконалення підходів щодо забезпечення стійкості банківських установ в умовах нестабільності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для аналізу стану банківської системи України НБУ розпочав з 2022 року проводити повноцінну оцінку стійкості українських банків та банківської системи України. В умовах війни така оцінка має низку особливостей.

Оцінка стійкості українських банків здійснюється в декілька етапів:

1. Аналіз прийнятності забезпечення та якості активів по кредитним операціям, оцінка вартості майна, яке отримано банківською установою в якості застави, розрахунок економічних нормативів щодо оцінки достатності банківського капіталу (див. рис. 1 та рис. 2).

2. Поширення отриманих результатів щодо прийнятності забезпечення і оцінки якості банківських активів на інші кредитні операції, які не було включено до вибіркового аналізу на першому етапі.

3. Аналіз показників банківської діяльності з урахуванням базового сценарію і визначення прийняттого рівня нормативів достатності банківського капіталу (див. рис. 3).

У 2022 році оцінку стійкості пройшли 20 українських банків. Вони є лідерами банківської системи України по обсягам зваженим на ризикові активи, депозитним і кредитним операціям фізосіб (їх розмір чистих банківських активів складає близько 90% усіх банківських активів України. НБУ розробив правила щодо оцінки стійкості українських банків [1].

Підписаний Меморандум з МВФ щодо економічної і фінансової політики передбачає проведення постійного аналізу українського банківського сектора для формування пріоритетів банківського регулювання та нагляду в Україні [2]. Треба зазначити що впровадження окремих елементів оцінки стійкості українських банків НБУ було розпочато ще в 2018 році, коли було запроваджено проведення стрес-тестування банків. Воно дозволяє визначити оціночні показники їх фінансової звітності та оцінити достатність банківського капіталу на три перспективні роки. Проведення оцінки стійкості найбільших банків України ґрунтується на певних підходах до неї. В Звітах про фінансову стабільність НБУ описано підходи до оцінки стійкості [3] та загальні її результати [4].

Оцінка стійкості українських банків здійснюється Національним банком України та оцінює якість банківських активів (AQR), підтвердження достатньої вартості застави за кредитними операціями, поширення результатів якості банківських активів (якщо на це є потреба) на інші активи банку, які не було включено до вибіркового аналізу та розрахунок основних показників банківської діяльності на три перспективні роки. Треба відмітити що кожний період мають вплив унікальні чинники зміни основного капіталу (див. рис. 4).

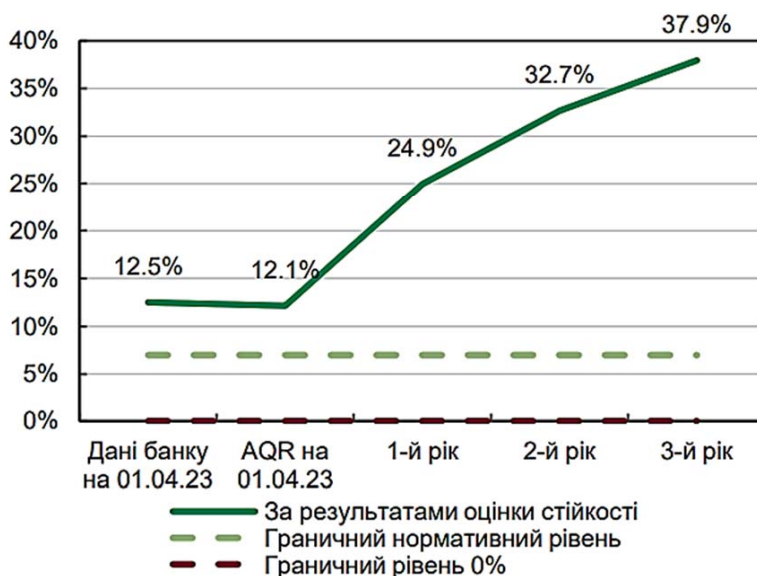

Рис. 1. Оцінка нормативу достатності основного капіталу українських банків з урахуванням результатів оцінки їх стійкості

Джерело: НБУ

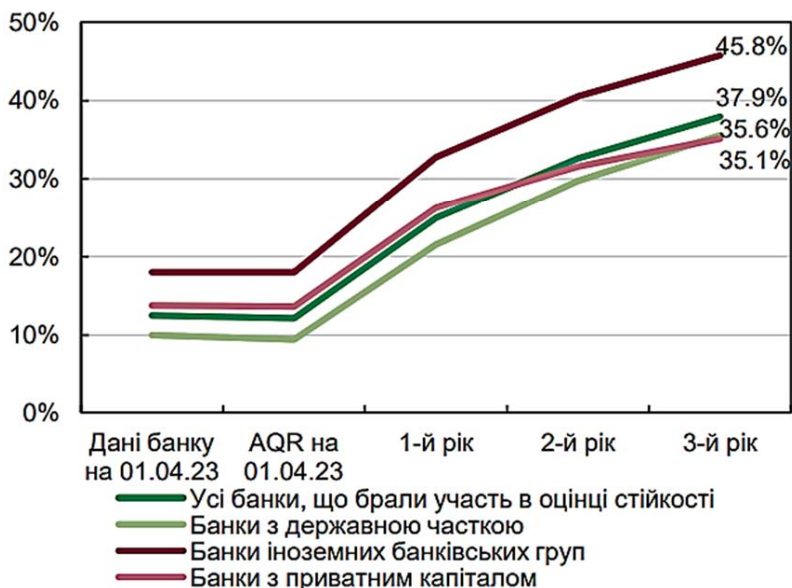

Рис. 2. Оцінка нормативів достатності банківського основного капіталу з урахуванням результатів оцінки їх стійкості (по певним групам українських банків)

Джерело: НБУ

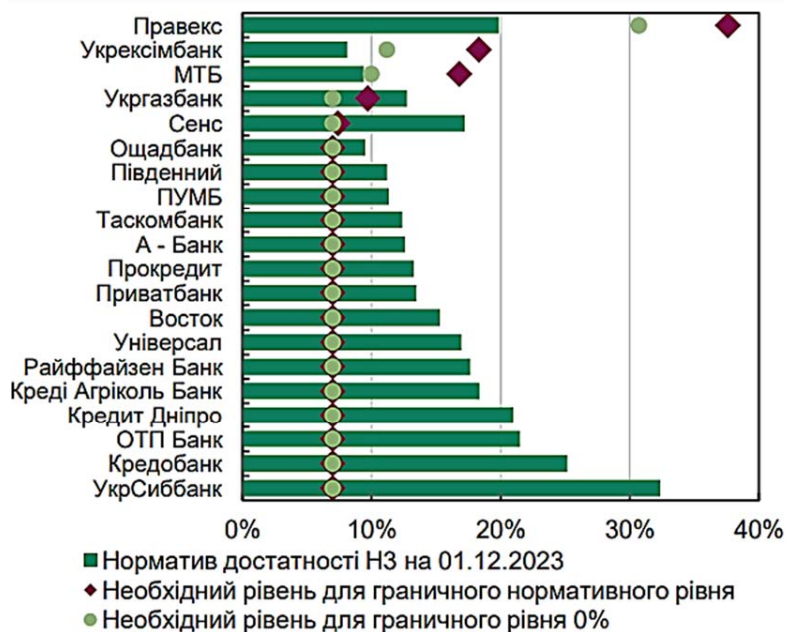

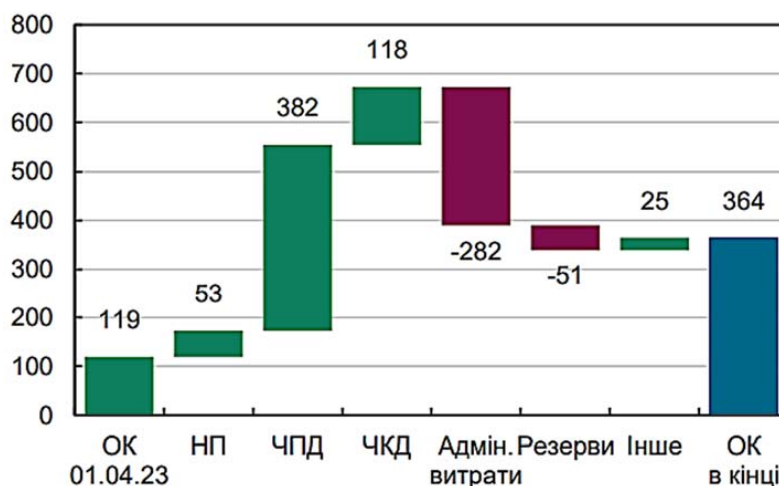
Рис. 3. Граничні рівні нормативів достатності банківського основного капіталу з урахуванням результатів оцінки їх стійкості

Джерело: НБУ

Треба відмітити, що в Україні фактично було замінено систему традиційного стрес-тестування системою розрахунків показників банківської діяльності. Стрес-тестування українських банків здійснювалося тільки за базовими сценаріями з урахуванням макроекономічних прогнозів НБУ. Такий сценарій враховував консервативні підходи для виявлення впливу можливих банківських ризиків на їх діяльність при поточному стані банківської системи.

При визначенні результатів оцінки стійкості банків, зокрема оцінки показників банківської діяльності на три перспективні роки, слідє тлумачити з урахуванням деяких певних припущень української моделі:

- фінансова звітність український банків використовувалася в статичній формі, тобто на неї мали вплив тільки зміна обмінного курсу та якості активів;
- поточні прибутки можна було капіталізувати упродовж практично усього періоду прогнозу.

НП – нерозподілений прибуток, ЧПД – чистий процентний дохід, ЧКД – чистий комісійний дохід.

Рис. 4. Основні чинники які мають вплив на основний капітал українських банків за трирічний період з урахуванням результатів оцінки їх стійкості, млрд грн.

Джерело: НБУ

При цьому при розрахунку не враховувалися зміни в оподаткуванні прибуток українських банків підвищення (наприклад підвищення податкової ставки). Таке рішення було запропоновано одночасно з завершенням процедури оцінки банківської стійкості. Однак підвищення податкової ставки не вплинуть на значення нормативів достатності банківського капіталу. Підвищення нормативів з урахуванням результатів оцінки стійкості українських банків було встановлено тільки для таких банків, які мали збитки в прогнозній перспективі. В цих банківських установах не буде виникати зобов'язань, пов'язаних з податком на прибуток. Водночас підвищення податкових ставок може сповільнити нарощення банківського капіталу в майбутньому.

При аналізі якості банківських активів було перевірено 60 юридичних осіб та 30 фізичних осіб, які є боржниками українських банків. Унаслідок аналізу якості банківських активів було скориговано кредитний банківський ризик, який оцінюється у відповідності до окремого Положення Національного банку України [5, таке коригування було виконано приблизно на 1% і це відбулося тільки за кредитами для бізнесу. Були виявлені помилки при оцінці банківського кредитного ризику приблизно у десятій частини юридичних осіб – клієнтів банків, з них 8% стосувалися помилок при невизнанні дефолту банківських боржників. На таких показник значного впливу мали результати оцінки 4 українських банків – для цих банків було скориговано результати оцінки у вибірці за майже 15% боржників.

На 2 етапі проведення оцінки стійкості банків було проведено підтвердження достатньої

вартості застави за банківськими кредитними операціями. Під час підтвердження НБУ були сформульовані зауваження щодо банківських звітів з оцінки стійкості, які були враховані банками, а самі ці звіти було оновлено. Треба сказати, що такі дії не призвели до суттєвих коригувань розміру банківського кредитного ризику тому що вони склали приблизно 0,5%.

Поширення отриманих результатів оцінки якості банківських активів (яку було проведено на основі певної вибірки банківських боржників) знадобилося проводити на повний кредитний банківський портфель тільки для 5 українських банків. Таке поширення отриманих результатів оцінки якості банківських активів призвело до певного коригування щодо розміру банківського кредитного ризику, для всіх українських банків, всього на 0,5%. Коригування розміру пруденційних резервів не завдало негативного впливу щодо капіталу українських банків, тому що з 20 українських банків у 16 загальний обсяг уцінок та резервів згідно Міжнародним стандартам фінансової звітності перевищив на 10% пруденційні резерви. Таким чином певне підвищення розміру банківського кредитного ризику суттєво не призвело би до формування непокритого ризику і необхідності коригування банківського капіталу. Достатність основного банківського капіталу з урахуванням прогнозного періоду зростає в середньому на 20 в.п. (приблизно до 38%) і це сталося тому, що українські банки (в своїй більшості) залишалися прибутковими. Однак рентабельність українських банків (при прогнозних розрахунках) знижувалася. Це пояснюється певним скороченням при формуванні чистої процентної маржі українських банків.

При оцінці стійкості банків було припущення щодо значно швидшого зниження банківських ставок за певними банківськими активами, ніж за певними банківськими зобов'язаннями. Також прогнозом було передбачено певне скорочення чистих банківських комісійних доходів і банківських доходів від валютних операцій із одночасним зростанням певних адміністративних витрат банків. Тому співвідношення операційних доходів і витрат українських банків поступово погіршувалося. При цьому були втрати українських банків і від зростання кредитного ризику. Тож сукупний ефект від дії всіх цих чинників зумовив необхідність підвищення (порівняно з нормативний) рівня достатності банківського капіталу, для зазначених 5 українських банків.

Виникнення додаткової потреби в банківському капіталі для зазначених 5 українських банків є значне зниження в порівнянні з середньою для банківського сектору України операційної ефективності. Практично всі ці 5 українських банків мали доволі зависоке співвідношення доходів і операційних витрат та занижку процентну маржу у звітному періоді, що охоплювало останні 3 квартали 2022 р. та перший квартал 2023 р. Втрати (розрахункові) від банківського кредитного ризику можуть доволі суттєво негативно вплинути на банківський капітал декількох українських банків.

Для 2 з 5 українських банків, до яких було застосовано підвищення рівня економічних нормативів, вже досягли необхідного рівня по нормативу достатності банківського капіталу (на початок грудня 2023 р.). Таким чином для цих українських банкам потрібно тільки рівень капіталу на визначеному для цих банків цільовому рівні. Для решти українських банків на початок грудня 2023 р. розрахункова потреба в банківському капіталі становила 10 млрд грн. Цієї суми цілком достатньо для досягнення того цільового рівня банківського капіталу, що допоможе гарантувати дотримання українськими банками тих нормативних значень які закладено у прогнозованому періоді оцінки.

Банківські установи, щодо яких було підвищено рівні економічних нормативів щодо достатності банківського капіталу, мають найближчим часом подати до НБУ свої програми капіталізації або реструктуризації. В цих програмах українські банки повинні зазначити поетапні заходи для досягнення нормативного рівня економічних нормативів. В цілому рівень, який визначено як необхідний рівень достатності банківського капіталу у 0%, українські банки мають досягнути до вересня 2024 р., а рівень у 7% і 10% щодо регулятивного та основного банківського капіталу, відповідно, – до березня 2026 р.

Основними ключовими заходами українських банків у розроблених програмах реструк-

туризації або капіталізації очікувано може стати реструктуризація банківських балансів і підвищення операційної банківської ефективності. Ці заходи можуть знизити вразливість банківських установ до певних ризиків, що може знизити рівень певних банківських ризиків. Водночас українські банки за рахунок збільшення капіталу і прибутку поступово будуть підвищувати достатність банківського капіталу та досягнуть необхідного рівня.

Висновки з проведеного дослідження. Підсумовуючи, слід сказати, що стабільність банківської системи України напряму залежить від стійкості кожної окремої банківської установи та їх здатності постійно динамічно розвиватися, а це, в свою чергу, зумовлено макроекономічною стабільністю держави та розвиненістю інфраструктури, що забезпечується обов'язковим дотриманням основних засад організації та ведення банківської діяльності, яка формуються в банківській системі за активної участі НБУ і банків.

На сьогодні оцінка стійкості українських банків в основному здійснюється за допомогою системи показників, що характеризують результати фінансово-економічної діяльності, які досягнуті банками за певний період. І хоча банківські установи регулярно публікують інформацію щодо своєї діяльності, проте банківська система України й досі є досить закритою галуззю економіки, де доступ до більшості достовірної інформації або обмежена або повністю закрыта для широкого загалу суспільства. При цьому треба враховувати інтереси різноманітних груп учасників та споживачів ринку фінансово-кредитних послуг які можуть суттєво відрізнятись.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Правила здійснення оцінки стійкості банків в 2023 р. *Сайт НБУ*. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_25042023_56 (дата звернення: 20.01.2024).
2. Меморандум про економічну та фінансову політику. *Сайт Мініфіна*. URL: https://mof.gov.ua/uk/memorandum_of_economic_financial_policies-677 (дата звернення: 20.01.2024).
3. Звіт про фінансову стабільність: червень 2023 року. *Сайт НБУ*. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2023-H1.pdf?v=6#page=46 (дата звернення: 20.01.2024).
4. Звіт про фінансову стабільність: грудень 2023 року. *Сайт НБУ*. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2023-H2.pdf?v=6#page=37 (дата звернення: 20.01.2024).
5. Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями. *Сайт Верховної ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16#Text> (дата звернення: 20.01.2024).

REFERENCES:

1. Pravyla zdiisnennia otsinky stiikosti bankiv v 2023 rotsi (2023). «Rules for assessing the stability of banks in 2023». *NBU website*. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_25042023_56 (application date: 24 January 2024). (in Ukrainian)
2. Memorandum pro ekonomichnu ta finansovu polityku. «Memorandum on economic and financial policy». *MFU website*. URL: https://mof.gov.ua/uk/memorandum_of_economic_financial_policies-677 (application date: January 25, 2024). (in Ukrainian)
3. Zvit pro finansovu stabilnist: cherven 2023 roku. «Financial stability report: June 2023». *NBU website*. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2023-H1.pdf?v=6#page=46 (application date: January 25, 2024). (in Ukrainian)
4. Zvit pro finansovu stabilnist: hruden 2023 roku. «Financial stability report: December 2023». *NBU website*. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2023-H2.pdf?v=6#page=37 (application date: January 25, 2024). (in Ukrainian)
5. Polozhennia pro vyznachennia bankamy Ukrainy rozmiru kredytnoho ryzyku za aktyvnymy bankivskymy operatsihamy. «Provisions on the determination by banks of Ukraine of the amount of credit risk for active banking operations». *VRU website*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16#Text> (application date: January 25, 2024). (in Ukrainian)